

Van de voorzitter

Voor ik aan actuele zaken begin, sta ik even stil bij een memorabele gebeurtenis 35 jaar geleden. Op 18 september 1975 werd de gerestaureerde Martinikerk plechtig geopend. Voor die restauratie tekende Piet de Vrieze, een van de oprichters van onze stichting. De stad waardeerde zijn inzet zeer, zodanig zelfs dat hij op dezelfde datum werd bijgeschreven in het Gulden Boek van de stad. Dat is bijzonder eervol want bijschrijving geschiedt alleen voor personen die zich in lengte van jaren op bijzondere wijze voor de stad hebben ingezet. Door de bijschrijving in het gulden boek werd Piet de Vrieze ereburger van de stad!

We hebben een goed najaar achter de rug. De debatavond over de nieuwe Oostwand van de Grote Markt trok een volle zaal en er werd tussen de panelleden driftig gediscussieerd, ook naar aanleiding van vragen uit het publiek. In dit bulletin vindt u hier het nodige over. Voor de excursie naar de Zernike Campus was de belangstelling overweldigend. We hebben daarom een tweede excursie geregeld (zie verder in dit blad).

We gaan nu richting winter. Ook dan zullen we niet stil zitten. U kunt van ons activiteiten verwachten, maar ook onze inzet bij de discussies over plannen in de stad.

Een greep uit enkele van deze plannen die onze voortdurende aandacht hebben.

Er is nog veel te doen rond de tramplannen, hoewel het er nu naar uitziet dat deze toch doorgaan in de vorm waar de gemeente steeds op heeft ingezet: de regiotram in de stad. De rekenmeesters zeggen dat het moet kunnen voor 307,7

miljoen, ondanks een 'klein rekenfoutje' van 17,5 miljoen. Volgens de wethouder is dat oplosbaar. Laten we hopen dat het lukt en er niet nog meer van dat soort 'foutjes' in zitten.

De opzet bij de aanbesteding is om het plan als totaalproject aan te bieden. De risico's moeten door de marktpartijen worden gedragen. Laten we dat hopen, tot nu toe zien we dat de overheid uiteindelijk toch zelf het risico blijkt te dragen bij alle projecten waar de overheid denkt dat zij de risico's goed bij de marktpartijen hebben neergelegd.

Het is stil rond de Zuidelijke Ringweg. Dat blijkt te berusten op wisseling van de projectdirecteur. Maar volgens de gemeente is de stilte nu voorbij en gaat er weer gewerkt worden. Wat wel opvalt is dat tegelijkertijd de voorbereidingskosten moeten worden verhoogd. Deze kosten zijn nu opgelopen tot 1,1 miljoen, terwijl aanvankelijk werd uitgegaan van 400.000 Euro (2008) en 900.000 Euro (2009). Zo zie je dat dergelijke kosten al aardig kunnen oplopen. We houden dan ook ons hart vast waar het gaat om de uitvoeringskosten.

Zojuist lees ik dat Gedeputeerde Staten hebben besloten 35 miljoen subsidie te verstrekken aan de stad voor de bouw van het Forum. De Gemeenteraad zal zich naar verwachting binnenkort voor de realisering uitspreken, ondanks alle twijfels en weerstand onder de bevolking.

Dit is het laatste nummer van dit jaar. Reden om u nu reeds goede feestdagen te wensen en een goed begin van 2011. Ook nu weer: veel leesplezier.

17 september: debatavond Oostwand Grote Markt

Hier volgt, enigszins bekort, de inleiding van Thomas Sleyfer op het debat dat de Vrienden van de Stad Groningen organiseerden in het Heerenhuis aan de Spilsluizen.

1. Aanleiding en doel van het debat

Voor het Forum en de Oostwand hebben de voorontwerpbestemmingsplannen ter inzage gelegen. Basis voor die plannen is onder andere het beeldkwaliteitplan voor de Oostwand. Nu is dat beeldkwaliteitplan al eerder vastgesteld. De procedure daarvoor is dus al afgerond. We hebben als Vrienden van de Stad gereageerd op het beeldkwaliteitplan, maar verwachtten dat de architectuur van de Oostwand wel zou passen bij wat we ruwweg verstaan onder historische uitstraling. Een belangrijk uitgangspunt van de gemeente in het programma van eisen voor de Oostwand was dat de architectuur een klassieke uitstraling moest krijgen (in contrast met de moderne architectuur van het Forum) en een relatie moest hebben met de Zuidwand en het Stadhuis.

Het eerste ontwerp, dat voor Mutua Fides op de hoek van de Oostwand en het Martinikerkhof is gemaakt, deed ons echter

vermoeden dat we er met onze verwachtingen goed naast zaten.

Uit het Dagblad van het Noorden van 22 mei jl. bleek dat er meer onvrede was over de mogelijke invulling van de Oostwand. Het is onduidelijk wat er op basis van het beeldkwaliteitplan kan. We menen daarom dat het goed is hier nog eens extra aandacht aan te besteden in een debat over de nieuwe architectuur aan de Oostwand.

Ons eerste doel met deze bijeenkomst is duidelijk te krijgen hoe de Oostwand er echt uit zal komen te zien. We willen weten in hoeverre de Oostwand qua architectuur aansluit bij de Zuidwand en het Stadhuis.

2. Introductie van de panelleden:

- Thomas Müller, de architect van bureau Müller Ivan Reimann uit Berlijn, die speciaal door de ontwikkelaar Volker Wessels Vastgoed is ingezet voor dit project. Hij was ook betrokken bij de gebouwen Albion en Engeland alsmede bij de wijk Hoornsemeer en de Linie. Hij zal verduidelijken hoe het met zijn visie voor de Oostwand zit.

- Niek Verdonk, de stadsbouwmeester, dus de spin in het web waar het gaat om de inzet door de stad.

- Een tegengeluid komt van Maarten Schmitt, oud-stadsbouwmeester van Groningen (hierna van Den Haag en momenteel van Leiden, bovendien voorzitter van de Commissie architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur, monumenten en archeologie van de nationale Raad voor Cultuur). Hij zal de Oostwand plaatsen binnen het hele Forumproject.

- Jan Giezen, architect en adviseur van onze Stichting, zal het onderwerp benaderen vanuit onze denkbeelden als Stichting.

Voor de inhoud van het debat zie het artikel van Pieter Bootsma op p. 3.

Rechts:
Thomas Sleyfer naast
Thomas Müller,
links Jan Giezen

Een avondje Oostwand

Over de plannen voor de Oostwand van de Grote Markt betreden op uitnodiging van het bestuur van de Vrienden op 16 september jl. een viertal heren het strijdperk: Thomas Müller, de Berlijnse ontwerper van het beeldkwaliteitplan van de Oostwand in opdracht van de projectontwikkelaar Volker Wessels, verder de stadsbouwmeester Niek Verdonk die deze avond Müller trouw terzijde zal staan en hun criticiasters Maarten Schmitt, ooit stadsbouwmeester van Groningen voor hij zijn heil zocht in de Randstad en de architect Jan Giezen, adviseur van het bestuur van de Vrienden van de Stad.

Het plan van de Oostwand is bedoeld om de intimiteit van de vooroorlogse Grote Markt te herstellen en deze nogal doodse kant van de Markt weer tot leven te wekken. Door een smalle passage door de Oostwand heen zal de bezoeker op een nieuw plein, de Nieuwe Markt uitkomen dat als voorplein dienst zal doen van het Groningse cultuurpaleis, het Forum. Terzijde van het 45 meter hoge gebouw zal de nu verpauperde achterwand van de Poelestraat worden opgeknapt. Worden de uitspanningen van de Poelestraat zelve bezocht door de in Groningen zo rijk voorhanden zijnde adolescente bevolking, de nieuwe achterzijde wordt de plaats van vestiging van de cultuurhoreca zoals Verdonk dat in het debat noemt.

Ingrepen in de binnenstad.

Schmitt stelt de forse ingreep in de

binnenstad aan de orde die het gevolg zal zijn van het plan. Hij vindt de plannen veel te complex en risicovol. Er is sprake van een aantasting van de nu goed functionerende structuur van de binnenstad. De Grote Markt heeft een perfecte omvang voor de activiteiten die er nu plaats vinden. Met de komst van de regiotram en de verwachte grotere toestroom van bezoekers zou de Markt juist groter moeten worden gemaakt en niet kleiner zoals nu het plan is. Kortom hij gelooft niet dat het terugplaatsen van de Oostwand naar de oude rooilijn heilzaam zal uitwerken. En het Forum moet geadresseerd aan de Grote Markt en niet betekenisloos worden weggestopt aan een achteraf pleintje dat via een smal straatje moet worden bereikt. Schmitt pleit ervoor dat het Forum komt op de plek waar zich nu het kantoorgebouw van Nijestee bevindt, het gebouw met de Van der Zee-trappen langs de gevel. Ernaast kunnen dan de panden die dateren uit de tijd van de wederopbouw na de oorlog, panden met een terughoudende architectuur maar van een bijzondere kwaliteit zoals de studentensociëteit van ir. Vegter worden gehandhaafd.

Verdonk vindt dat de opzet van het geheel in de eerste plaats moet worden verstaan als een politieke visie op dit deel van de binnenstad. De mislukte Naberpassage, de afschuwelijke parkeergarage, de verpauperde achterkant van de Poelestraat maken een nieuwe impuls voor dit gebied noodzakelijk. En hij verwijst naar de effecten van de

vestiging van het Groninger Museum in het Verbindingskanaal op de Folkingestraat. Zo zal het met de Nieuwe Markt ook gaan: er zijn nu weer investeerders die in de Oostwand willen investeren. De sensatie die hij nu ondergaat als hij uit de Folkingestraat komt en de Vismarkt ziet liggen, verwacht hij ook te ondergaan als hij vanuit de Grote Markt door de smalle doorgang op de de Nieuwe Markt komt. Het terrein aan de Grote Markt dat Schmitt wil reserveren voor de bouw van het Forum is volgens hem ongeschikt want te klein. En wat de verkleining van de Grote Markt betreft, dat wil het volk toch graag: de intimiteit van vroeger terugbrengen. Dat lukt ook alleen als de opening in de Oostwand bescheiden is.

Het beeldkwaliteitplan.

Jan Giezen neemt het beeldkwaliteitplan onder vuur. Je krijgt de vroegere sfeer van de Markt terug door 1) een

grote variatie in de architectuur, 2) verschillende stoepen, entrees en verspringende vensters, 3) een verschillende dakhoogte en 4) een individuele kapvorm. Deze kenmerken, die nog steeds gelden voor de zuidwand, zijn de dominante al eeuwen bestaande kenmerken van de Grote Markt, door Giezen het DNA van de Markt genoemd. Bij toepassing ziet Giezen swingende gevels, golvende kozijnreeksen en een individuele uitstraling van de bebouwing voor zich. Nu belooft het beeldkwaliteitplan wel een klassieke uitstraling zoals het geval is bij de Zuidwand maar het DNA van het beeldkwaliteitplan is een andere dan van de Zuidwand: het beeld van het individuele pand in de bebouwing is losgelaten.

Müller die in zijn toelichting op het beeldkwaliteitplan zijn gehoor al ijverig heeft voorgeteld dat het aantal panden aan de oostzijde met de bouw van het Scholtenshuis en de wederopbouw

Afb. 1 DNA Zuidwand en Oostwand, afb. Jan Giezen

na de oorlog is verkleind en de panden zelf zijn vergroot, wil er niet aan: Giezen moet zich realiseren dat de bouw van kleine panden aan de Markt niet meer van de economische maatvoering van deze tijd is.

En Verdonk belooft dat de dansende gevelijnen en de variatie die Giezen zozeer begeert in de nieuwe Oostwand zullen worden gerealiseerd. Het beeldkwaliteitplan zal het broodnodige toetsingskader zijn voor de ontwerpen die anders voor 100% van elkaar zouden gaan verschillen. “De kans van de tweede oostwand zal de laatste kans zijn. Het resultaat moet in de harten van de Groningers gaan zitten”, aldus Verdonk.

Verdonk bestrijdt dat er minder ruimte komt op de Grote Markt. Ondanks de verplaatsing van de Oostwand naar voren, komt er meer ruimte door het verdwijnen van de brede straatweg voor de Oostwand.

Uitkomsten

Partijen blijven deze avond recht

tegenover elkaar te staan (Verdonk voelt zich zelfs door de collega's gedesavouereerd) en aan de plannen zal niets meer veranderen. Het Forum blijft aan de Nieuwe Markt en een nieuwe Oostwand zal op de vooroorlogse rooilijn verrijzen. Het pleidooi van de voorzitter van de Vrienden om een kleiner Forumgebouw in overweging te nemen vindt geen gehoor. Een weg terug is er niet. De investeringen die betrokken partijen reeds in het Forum hebben gestoken zullen dat verhinderen. En Müller heeft de gemeenteraad ervan overtuigd dat “zijn” beeldkwaliteitplan goed is voor de te bouwen Oostwand. De “zaal” lijkt deze avond sceptisch over de ideeën van Verdonk en Müller. Geen wonder als men het eerste ontwerp dat in het beeldkwaliteitplan past, beschouwt: het starre ontwerp van studentensociëteit Mutua Fides swingt bepaald niet de pan uit.

Wij kunnen slechts hopen dat Verdonk na de realisatie van de Oostwand toch gelijk blijkt te hebben.

Discussie tussen v.l.n.r. Thomas Müller, Maarten Schmitt en Jan Giezen

Hoe nu verder met de Oostwand?

‘Variatie? Die komt er! En de kappen met dakramen komen er ook,’ aldus stadsbouwmeester Niek Verdonk op de debatavond over de Oostwand. De meerderheid van de gemeenteraad had zich eerder door deze belofte laten overtuigen. De meeste aanwezigen op 16 september bleven evenwel ernstig twijfelen, vooral nadat Thomas Müller in zijn beeldkwaliteitplan de geslotenheid van de wanden rondom de Grote Markt als ‘Gronings DNA’ stelde boven de wijze van detaillering (het “DNA van de Zuidwand” volgens de opvatting van Jan Giezen). Met alle respect voor Müller, maar praat je zo niet naar het zelfbedachte, of door de projectontwikkelaar gewenste voorstel toe? Müller was begonnen met een uitleg over de zijns inziens gewenste horizontale geleiding in de te ontwerpen gebouwen van de Oostwand: de onderste bouwlaag als een brede sokkel, daarop het middengedeelte en afsluitend de toplaag. Het is

de vraag in hoeverre dat tot het originele DNA van de Grote Markt behoort, maar een gevarieerde verticale geleiding van de wanden rondom de Grote Markt maakt, zoals Jan Giezen aantoonde, wel deel uit van het Grote Markt-DNA.

Kleine panden aan de Markt zijn

economisch niet meer van deze tijd, stelde Müller. Akkoord, maar waarom zou je in de nieuwe panden geen verticale geleiding eisen: door verspringing van gevelgedeelten, materiaal- en kleurgebruik en detaillering? De Groningers willen de intimiteit terug van de Grote Markt van vóór 1945; daarvoor zijn deze aspecten van essentieel belang.

Waarom wordt er een zogenoemd ‘klassiek’ - in feite een on-Gronings historiserend - uiterlijk voorgeschreven en stimuleert het beeldkwaliteitplan niet een eigentijdse, op de gevarieerde maatvoering van de Grote Markt geënte vormgeving? In het eerste bouwontwerp, voor Vindicat, heeft de architect ervoor gekozen geen millimeter af te wijken van wat het beeldkwaliteitplan voortekende! Het is het winnende plan van een prijsvraag. Als er met het beeldkwaliteitplan in de hand zo door de gemeente wordt geoordeeld zal het eerste decennium van de 21e eeuw in de Oostwand van de Grote Markt geen eigen architectonische geschiedenis schrijven. Dat kon de wederopbouwtijd van de jaren vijftig wel.

Maar het is, zoals Maarten Schmitt nadrukkelijk stelde, geen kwestie van de Oostwand en de architectuur op zichzelf. Cruciaal is het Forum.

De verwachte bezoekersaantallen van het Forum overtuigen de stadjsers nog steeds niet, temeer daar de tijden economisch nog jarenlang zodanig zijn verslechterd dat dit invloed moet hebben op het functioneren van een Forum en de geplande ongekende hoeveelheid horeca rondom de Nieuwe Markt. Je

Thomas Müller en
Niek Verdonk.
Foto: Paul Nieuwenhuis

moet alles uit de kast halen om het project niet te laten mislukken. Schmitt vindt, zo er nu al een Forum zou moeten worden gebouwd, dat het gebouw niet op een verborgen plein thuishoort maar zich duidelijk moet manifesteren aan de Grote Markt. Dat vereist een andere Oostwand. Het project zou ook gefaseerd en bescheidener moeten worden opgezet, zodat op de toenemende risico's kan worden ingespeeld. We weten inmiddels dat de overheid de komende jaren extra zal bezuinigen op de culturele sector. Het geld voor het Forum, specifiek bestemd voor de bouw van het Forum, is er (bijna?). Het is echter moeilijk uit te leggen dat er met veel geld een Forum wordt gebouwd, een gebouw dat jaarlijks ook nog eens flinke bedragen opslorpt, en dat terzelfder tijd door het intrekken van financiële steun de basis onder velerlei cultu-

rele activiteiten in de stad wordt weggetrokken, en dat zelfs de broodnodige en succesvolle wijkvernieuwingen moeten worden stilgelegd.

Het huidige Forumontwerp leent zich niet voor een gefaseerde of een gedeeltelijke of kleinere bouw, het is alles in een keer of niets. En in de wandelgangen valt te beluisteren dat, hoewel er zelfs nog niets is gesloopt, er nu al geen weg terug of een andere route meer zou zijn. Waar zijn we mee bezig? Zijn de in korte tijd veranderde omstandigheden niet meer dan voldoende voor de gemeente – ik formuleer het voorzichtig – om het ontwerp, de omvang en de plaatsing van het Forum, en daarmee samenhangend de plannen voor de Oostwand, nog eens ernstig te bezien en een nieuw voorstel door de ontwerpers te laten uitwerken?

THOMAS SLEYFER EN TINEKE VOOLJS

Niet-beantwoorde vragen tijdens het debat over de Oostwand

In de pauze van het 17 september-debat over de Oostwand in het Heerenhuis werden vanuit de zaal nog een aantal schriftelijke vragen gesteld uit tijdgebrek die niet beantwoord zijn. Hier een antwoord op deze vragen.

1. Waarom moet de rooilijn van de Oostwand zo nodig naar voren? De ruimte voor de huidige Oostwand is goed te gebruiken voor terrassen omdat daar de zon komt, zie ook het succes van de Kosterij.

Antwoord:

De Oostwand gaat naar voren om de Grote Markt intiemer te maken.

De ruimte voor de Oostwand zal ook na de verplaatsing van de Oostwand nog geschikt zijn voor terrassen. Het is wel een verlies dat het zonnige terras van de Kosterij nu meer in de schaduw van de Oostwand komt te liggen.

2. Klopt het dat de Oostwand drie meter richting Martinikerk opschuift?

Antwoord:

De Oostwand schuift inderdaad op ten koste van het Martinikerkhof. Op de afbeelding van de plattegrond van de nieuwe oostzijde is te zien dat dit ongeveer drie meter zal zijn.

3. Een aantal aanwezigen vraagt in hoeverre er nog iets aan de plannen is te doen, wat ligt al vast en gaat dus door? Hoe zit het met de feitelijke besluitvorming, hoe zit het met de financiën?

Antwoord:

De gemeenteraad heeft een besluit genomen over de verplaatsing van de Oostwand, over het beeldkwaliteitplan van de Oostwand, over de bouw van het Forum en over de tracé's van de tram. Voor de bouw van het Forum is geld gereserveerd. Ook komt er nog een bijdrage van de Provincie. Ook voor de regiotram is een bijdrage van de

Provincie te verwachten.

De architectuur van de nieuwe bebouwing van de Oostwand ligt nog niet vast. Er is wel een beeldkwaliteitplan aangenomen, maar dat is een model van de bebouwing waarin de volumes en schema's voor de opbouw van de voorgevel worden voorgeschreven. Binnen dit raamwerk kan een architect zijn eigen ontwerp maken. De projectontwikkelaar Volker Wessel Vastgoed voert het plan voor de ontwikkeling Oostwand uit. De bouw van de Oostwand wordt niet door de gemeente gefinancierd.

Voor het Forumgebied en de Oostwand hebben voorontwerpen van bestemmingsplannen ter inzage gelegen. Daar kon op worden gereageerd. Ook op de ontwerpbestemmingsplannen kan nog worden gereageerd. Deze plannen zullen door de Raad moeten worden vastgesteld.

Aandachtig luisterend publiek.

Over verleden en heden van Stadsherstel

Stadsherstel in de jaren '80

In de gevel van het pandje Lage der A 35 is een steen aangebracht waar op staat te lezen Stichting Stadsherstel Groningen 1987. Over het verleden van deze Stichting – in de Groningse binnenstad zijn meer panden getooid met een zelfde gevelsteen – spreken we met Warmolt Brouwer, de eerste directeur van Stadsherstel.

“De oorspronkelijke BV Stadsherstel, waarin mr. Overdiep een grote rol speelde, was in zijn werkzaamheid buitengewoon terughoudend”, aldus Brouwer. “Begin jaren '80 trok de gemeente het initiatief naar zich toe en nam zelf aandelen in Stadsherstel. Uit de sfeer van de woningbouwcorporaties werden mensen bestuurlijk en adviserend bij de zaak betrokken. Het gemeentebestuur ging de Stichting faciliteren. Er kwam een startkapitaal van fl 150.000 om huizen aan te schaffen, een stroppenpot van fl 50.000 en de Stichting mocht rood staan bij de gemeente. Dat was wat, want in de jaren '80 was de rente hoog! En voor de restauratie van panden kon je rekenen op dezelfde subsidie van Monumentenzorg als particulieren genieten”

“Het was overigens geen typisch Gronings initiatief. Ook in steden als Zutphen, Deventer en Amsterdam bestonden dergelijke instellingen met als oogmerk oude panden van de ondergang te redden door ze op te knappen en te restaureren om er vervolgens nieuwe bewoners voor te vinden. Je had twee varianten: de sociale en de commerciële variant. In de sociale variant werd verhuurd en kon geprofiteerd van de

subsidies voor het opknappen en exploiteren van de panden. Stadsherstel Amsterdam is van deze variant een voorbeeld. In Groningen koos men voor de commerciële variant, na de opknopbeurt werden de panden aan de particuliere markt teruggegeven en bij inschrijving verkocht. Derhalve kon ook geen sprake zijn van woningbouwsubsidie”.

“Je moet Stadsherstel zien als een reactie op de omstandigheden van de jaren '80. De woningmarkt was toen ingestort en projecten op het gebied van de stadsvernieuwing (herstel, restauratie of nieuwbouw), zeker in de particuliere sector, stokten. Wethouder Gietema raakte zijn subsidies niet meer kwijt.

Het duurde even voor de zaak echt aan de praat kwam. De weerstanden bij de ambtelijke organisatie waren aanzienlijk. Daar wilde men risicoloos ondernemen, maar zo werkt de markt nu eenmaal niet. Projecten kunnen niet altijd rendabel zijn. Als je bijvoorbeeld de bordeelfunctie uit een pand kwijt wil, kost dat wel extra geld.

Al met al zijn in de jaren '80 zo'n 15 a 20 panden aangekocht, opgeknapt en verkocht. Wat dat opknappen betreft, we respecteerden de oude onderdelen van de panden en konden dankzij de toen net opgerichte stichting Monument en Materiaal ook oude elementen in de huizen terugbrengen.

Toen de huizenmarkt weer begon aan te trekken veranderde er het een en ander. De activiteiten werden ondergebracht bij een grote woningbouwcorporatie waar ook de studentenhuisvesting onder viel. De specifieke belangen van stadsherstel en studentenhuisvesting werden hierdoor op een hoger niveau afgewogen. Stadsherstel werd tot een hulporganisatie die bij projecten als het Bernoulliplein en de Louise

Gevelsteen met tekst Stadsherstel

Henriëttestraat werd ingezet voor het overleg met de huiseigenaren, de gemeente e.d. Redelijk succesvol, dat wel.

Inmiddels ontstond in de binnenstad een grote run op pandjes of beter gezegd op de grond. De prijs wordt dan bepaald doordat je op die grond bijvoorbeeld tot vier hoog mag bouwen. Als ideële instelling kom je er dan niet meer tussen. Het is allemaal veel te duur geworden. De woningbouwcorporaties stoten nu ook panden af als bijvoorbeeld in de Turftorenstraat. De markt regeert en iemand als de ondernemer Van Smeden heeft thans de halve Folkingestraat in bezit. Ik denk dat over twintig jaar er nauwelijks meer van die kleine winkels in de stad zijn”, aldus de voorspelling van Warmolt Brouwer.

De rol van Lefier bij Stadsherstel

In het kantoor van woningcorporatie Lefier aan het Gedempte Zuiderdiep 22 sprak ik met de heer Joost Renzenbrink en mevrouw Yvonne Geerdink over de vraag waar de Stichting Stadsherstel toch gebleven is nadat deze bij woningcorporatie “In” is ondergebracht. Woningcorporatie “In” bestaat niet meer en is op 1 januari 2009 opgegaan in Lefier - spreek uit Lefier zoals het Nederlandse woord ‘fier’ en niet Lefié - samen met de woningcorporaties Volksbelang te Hoogezand en Wooncom te Emmen. Wat is er intussen met de Stichting Stadsherstel gebeurd? Hoe komt het dat deze niet meer te vinden is in het telefoonboek of op Internet?

Ook de Stichting Stadsherstel is opgegaan in Lefier, maar dat betekent niet dat de activiteiten van de vroegere Stichting Stadsherstel niet worden voortgezet: de zorg voor historische panden in de stad, niet alleen voor Rijksmonumenten, maar ook voor beeldbepalende panden blijft aanwezig. Lefier Stad Groningen wil bouwen aan en voor de Stad, niet alleen door nieuwbouw maar ook door restauratie en renovatie.

Lefier is eigenaar van een groot aantal monumenten in de stad Groningen. Zo heeft Lefier zo’n 25 rijksmonumenten in haar bezit waaronder het Ommelanderhuis aan de Schoolstraat, het Pepergasthuis, de Melkinrichting bij het Noorderplantsoen en het pakhuis Albion. Veel oudere panden van Lefier hebben, door hun ligging in de binnenstad, een bestemming gekregen als studentenhuisvesting.

Een andere activiteit die onder

Stadsherstel valt is het begeleiden van restauraties van monumentale panden die niet in het bezit van Lefier zijn. Dat gebeurde bijvoorbeeld met de woningen aan het Bernouilliplein en in het complex Pythagoras aan de Louise Henriëttestraat/Stadhouderslaan, appartementengebouwen met een (Rijks)monumentale status.

Daarnaast doet Lefier ook aan stadsherstel door op vervallen plekken in de stad niet-monumentale, maar wel beeldbepalende panden op te kopen, deze op te knappen en te verhuren of te verkopen, of eerst te verhuren en daarna te verkopen. Dat laatste is bijvoorbeeld in de Folkingestraat gebeurd, waar Lefier onlangs een aantal winkels uit haar bezit heeft verkocht. Ook aan het Kattendiep zijn een aantal panden gekocht en verhuurd. In de Prinsenstraat is een pakhuis (gemeentelijk monument) met belendende woning opgekocht en opgeknapt. Eendrachtskade 27/Hoendiepskade 30/31 (een voormalig kantoorgebouw) is opgeknapt voor Stichting Huis; een gebouw aan de Kraneweg, hoek Melkweg wordt bewoond door buitenlandse studenten

Ook in de schil rond de binnenstad, in de wijken die gebouwd zijn in de jaren '20, doet Lefier aan stadsherstel en renovatie, bijvoorbeeld aan de Koninginnelaan in de Oranjebuurt. Een ander voorbeeld is de wigvormige buurt tussen de Javalaan en de Sumatrалаan met het Billitonplein, het Rhijnvis Feithplein en de Billitonstraat. Hier is duurzaam hersteld, met behulp van kunststofkozijnen zijn de oude kozijnindeling en het gevelbeeld teruggebracht. In de Petrus Hendrikzstraat zijn de oorspronkelijke kleuren teruggebracht. Ook bebouwing langs de Noorderbinnensingel is in het bezit van Lefier.

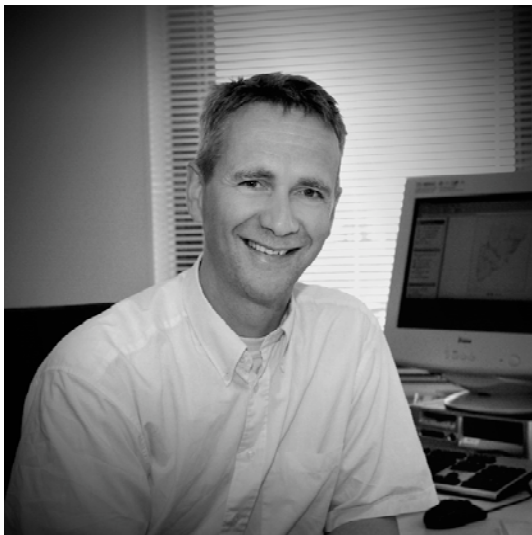
Stadsherstel bestaat dus nog steeds als activiteit, niet alleen door de restauratie van monumenten, maar ook door het renoveren van beeldbepalende panden, straten en buurten. Zou Lefier aan deze belangrijke activiteit niet meer bekendheid kunnen geven door in de herstelde panden en straten een steen in te metselen met de vermelding Stadsherstel Lefier en het jaar van herstel, zoals ook de Stichting Stadsherstel vroeger deed?

Dan zou voor ieder duidelijk zijn dat er nog steeds sprake is van voortdurend Stadsherstel in de stad Groningen.

Gebouw van Stichting Huis Eendrachtskade Noord.

Interview met Johan Kruiger

“De stad is nooit af. En dat moet zo blijven.”

In net Vriendenbulletin 60 (maart 2010) schreef Tineke Vooijs over sloop en nieuwbouw in het beschermde stadsgezicht van Groningen.

En nummer 61 (juni) bevatte een bericht over de oprichting van het Platform cultureel

erfgoed Groningen, ontstaan uit verontusting over de aanslagen op de mooie Middeleeuwse en 17de-eeuwse binnenstad van Groningen. Aanleiding genoeg dus om ons licht eens op te steken over de effecten van het beschermde stadsgezicht op de bestemmingsplannen in ons land en wel bij architectuurhistoricus Johan Kruiger, medewerker bij het bureau voor ruimtelijke ordening BügelHajema te Leeuwarden.

Kruiger studeerde kunstgeschiedenis aan de R.U.G., richting architectuurgeschiedenis met planologie als bijvak. Hij zegt veel te hebben opgestoken van de hoogleraren Taverne en Van der Woud. Architectuurgeschiedenis neigt nu eenmaal naar een overheersende aandacht voor bouwstijlen maar beide heren schonken tevens veel aandacht aan de stedenbouwkundige geschiedenis. En Kruiger begint geestdriftig te verhalen van de ontwikkeling van de stedenbouwkundige opvattingen in de 20e eeuw. Berlage die vanuit een esthetische

visie stedenbouw bedrijft en de betekenis van het internationale architectuurdebat zoals dat vanaf 1928 is gevoerd in het Congrès internationaux d'Architecture Moderne. Daar werd de bakermat gelegd voor de functionele opdeling en inrichting van de stad. Inmiddels is daarop wel een reactie gekomen omdat het tegenwoordig minder geapprecieerd wordt dat wonen en werken uit elkaar worden getrokken. En Kruiger memoreert de ideeën van de verkeersdoorbraken in de Groningse binnenstad – passend bij de gedachtegang van de functionele opdeling- die in de jaren '60 en '70 hier de ronde deden: nog maar nauwelijks was het Zuiderdiep tot een soort van autostrada omgetoverd door de bomen om te zagen of de inrichting ging weer over de kop en werden er weer bomen geplant: men was inmiddels op andere gedachten gekomen.

Tijdens zijn opleiding deed hij bij de Groninger dienst RO/EZ onderzoek naar de woningbouw in de West-Indische buurt. “Groningen is een stad waar alle facetten van en ontwikkelingen in de stedenbouw van de grote steden zich ook voordoen maar dan op een wat kleinere schaal”, zegt Kruiger. “Na mijn studie werd Drenthe mijn werkterrein. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg entameerde in ons land een groot onderzoek naar de nog aanwezige architectuur en stedenbouw uit de periode 1850-1940. Het onderzoek werd provinciegewijs opgezet en Drenthe werd dus mijn gebied. Uit deze inventarisatie kwam een project voort met het doel de te bewaren architectuur en ste-

denbouw uit deze periode te selecteren. “Veenhuizen” is toen ontdekt als cultuurhistorisch waardevol gebied en inmiddels streeft men naar het verkrijgen van de status van Werelderfgoed. Doordat we bezig gingen met de cultuurhistorische hoofdstructuur van de provincie groeide mijn interesse in de ruimtelijke ordening. En dat leidde tot mijn overstap naar BügelHajema.”

“Ons kantoor maakt vooral bestemmingsplannen en ruimtelijke visies in opdracht van gemeenten” aldus Kruijer: “Vanuit mijn achtergrond zorg ik vooral voor de cultuurhistorische inbreng in het ontwerpwerk. Ik ga op zoek naar de sterke en zwakke punten in het gebied en ik vraag me af welke elementen als inspiratie voor het ontwerp kunnen dienen. Het werken aan dit soort plannen gaat vanuit verschillende disciplines en dan moet ik als projectleider zorgen dat we samen met de opdrachtgever tot een mooi product kunnen komen. En mooi betekent dikwijls dat we er mooie plaatjes bij laten zien want die kunnen overtuigen”.

“Het beschermd stadsgezicht is bedoeld om de stedenbouwkundige structuur zoveel mogelijk te beschermen. Zoveel mogelijk, want je hoeft niet alles te beschermen. De rijksoverheid beslist over de aanwijzing tot beschermd stads-of dorpsgezicht. Dat kan zijn op initiatief van een gemeentebestuur of zelfs van burgers. Bij zijn besluit geeft de rijksoverheid een toelichting en daarin staat de essentie van de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht. Als een gemeente vervolgens het bestemmingsplan opstelt wordt het plan door het rijk getoetst overeenkomstig deze essentie. Uit het ontwerp- bestemmingsplan moet duidelijk blijken hoe door de gemeente wordt gereageerd op de toelichting bij de aanwijzing. Dit is voor het rijk het controle moment.”

“Nu heeft de gemeente wel beleidsruimte. Bij het maken van het bestemmingsplan moet je wel specifiek ingaan op de historische waarden zoals die in de toelichting van het beschermd stadsgezicht worden genoemd maar de mate van

gedetailleerdheid kan verschillen. In het bestemmingsplan doe je uitspraken over hoe de burgers met de ruimte om mogen gaan en die uitspraken kunnen in meerdere of mindere mate ruimtegevend zijn.” Kruijer laat me de bestemmingsplannen van Wijk bij Duurstede en Harderwijk zien. En met name Wijk bij Duurstede kent heel gedetailleerde voorschriften. Als uitgangspunt wordt genoemd het behoud en het herstel van het oorspronkelijke stratenplan en het behouden van de aaneengesloten wijze van bouwen in samenhang met de schaal van de bebouwing. In kaartbeeld en in planregels is een en ander vastgelegd. In Harderwijk is de nokrichting en de kapvorm van de bebouwing in het bestemmingsplan voorgeschreven. “Als ik het artikel van mevrouw Vooijs lees krijg ik de indruk dat het gemeentebestuur van Groningen in het vigerende bestemmingsplan voor het gebied van het beschermde stadsgezicht nogal ruimte laat voor allerlei ontwikkelingen”, zegt Kruijer.

“De eenheden waarmee je in het bestemmingsplan werkt kunnen ook effect hebben. Als je bijvoorbeeld de maatvoering uitdrukt in het aantal bouwlagen, krijg je met het moderne bouwbesluit dat uitgaat van hogere vertrekken in de woningen een hogere toegestane bebouwing dan in het verleden. Overigens moet je wel bedenken dat als je alles vastlegt elke afwijking een procedure is.”

“De stad is nooit af.

En dat moet ook zo blijven.

Zet er geen stolp over heen. Je moet voor je stad een visie ontwikkelen op haar functioneren en op wat je wilt bewaren. Wat vinden we bijvoorbeeld karakteristiek voor de winkelgebieden van de Folkingestraat en de Zwanestraat?

Er zit altijd een spanningsveld tussen de bestaande, vanuit het verleden aangeleverde karakteristieken en de ontwikkelingsbehoeften van de stad die je graag vitaal wilt houden.

Dat is mijn werk: in dat veld speel en stoei ik vanuit mijn cultuurhistorische betrokkenheid.”

Benni Leemhuis nieuw raadslid voor GroenLinks

Volgens de website van de gemeente is Benni Leemhuis student/leraar. Bij navraag blijkt dat hij geschiedenis heeft gestudeerd maar nog bezig is met de lerarenopleiding. Hij heeft les gegeven op het Kamerlingh Onnes College maar is daarmee gestopt om de lerarenopleiding af te maken. Zijn streven is daarna weer les te gaan geven.

Hij is lid van de commissies Ruimte en Wonen en Financiën en Veiligheid. Onder Veiligheid vallen de politietaken.

Benni Leemhuis maakte zijn keuze voor GroenLinks 11 jaar geleden. Afkomstig uit een links nest koos hij voor deze partij vanwege zijn zorg over de verslechtering van het milieu. In de Universiteitsraad kreeg hij ervaring met politiek en procedures.

Hoe komt het dat leegstand van kantoren blijft bestaan, terwijl er zoveel behoefte is aan jongerenhuisvesting? Zijn deze kantoren niet te verbouwen tot studentenflats? Is het mogelijk leegstand onaantrekkelijker te maken voor vastgoedbezitters door een belasting op leegstand bijvoorbeeld?

“Dat laatste zou landelijk beleid moeten zijn. Ik vermoed dat dit niet snel zal gebeuren bij de huidige regering.

Het is voor vastgoedbezitters gemakkelijker om leegstand te continueren dan een leegstaand kantoor te verbouwen tot studentenflat, ook als duidelijk is dat zo'n kantoor niet meer voldoet aan de eisen die tegenwoordig gesteld worden. Er moeten middelen gevonden worden om eigenaars van dergelijke leegstaande kantoren te motiveren deze te verbouwen tot appartementen voor jongeren. Een positieve uitzondering op het beeld van de afwachtende eigenaren is een eigenaar van een kan-

toorflat in Paddepoel. Hij wil een kantoorflat verkopen aan een ontwikkelaar, die het gebouw wil verbouwen voor jongerenhuisvesting. Het plan past echter niet in het bestemmingsplan en in plannen voor het ontwikkelen van een winkelcentrum.

GroenLinks pleit voor een soepele behandeling van dergelijke initiatieven en heeft de gemeente vragen gesteld.

De eerste woensdag van november komt er een discussie over onze notitie over leegstand. De nota jongerenhuisvesting krijgt een eerste bespreking in de commissie Ruimte en Wonen op 3 november.

Als er meer voor jongerenhuisvesting wordt gebouwd wordt ook de druk op de kamerprijzen verminderd. Een student in een appartementje kan huursubsidie krijgen omdat hij in een zelfstandige woning woont. Zo blijft de huur betaalbaar voor de student en dat zal waarschijnlijk tot gevolg hebben dat de kamerprijzen elders in de stad zich bij deze lagere woonlasten voor jongeren aanpassen. Immers, jongeren hebben in de nieuwe wooneenheden minder kosten en hogere kwaliteit, dat zal met zich mee brengen dat er naar te dure, kwalitatief slechte huisvesting minder vraag zal zijn. Volgens de nota Jongerenhuisvesting van 2009 moeten er in 2014 4500 woningen klaar zijn. Daar zijn nog 800 woningen bijgekomen. Nijestee, Lefier en de Huismeesters bouwen voor studenten.”

Vind je het wel verantwoord dat studenten in deze tijd van bezuiniging gesubsidieerd worden met huursubsidies die door de belastingbetaler betaald moet worden? Moeten we niet streven naar goedkope kamers zonder huursubsidie? Dan maar wat minder luxe?

“Huursubsidie is een landelijke regeling

en wordt ook door de rijksoverheid betaald. Overigens zijn er plannen bij de nieuwe regering om de huursubsidie te bekostigen via de eigenaren van (meer dan 10) huurpanden. Ik weet niet waarom goede woonomstandigheden voor jongeren luxe is. We moeten het niet overdrijven: het gaat om kamers van 15 m² met een douche en een kookgelegenheid. En als het betekent dat daardoor ongeschikte kamers in gehorige huizen niet meer tot overlast leiden voor jongeren en voor omwonenden is er ook nog een maatschappelijk doel mee gediend.”

Wat vind je van de actie van het Platform Cultureel erfgoed voor een werkelijke bescherming van het Beschermd Stadsgezicht?

“Dat een beschermd stadsgezicht beschermd moet worden is vanzelfsprekend. Het probleem is waar leg je de grens? Ontwikkeling moet ook mogelijk zijn. Maar de bescherming is nu onvoldoende.”

Nog een omstreden onderwerp is de Oostwand van de Grote Markt.

“De huidige Oostwand heeft zeker kwaliteiten, maar er was en is niet genoeg activiteit aan die kant van de Grote Markt.” Daarom is Leemhuis voor de verplaatsing van de Oostwand naar voren en nieuwe ontwikkelingen aan deze kant van de Grote Markt. Bij GroenLinks leefde aanvankelijk de angst voor saaiheid van de nieuwe Oostwand. Hij staat achter de motie “minder saai” van GroenLinks die vorig jaar door de raad is aangenomen. In februari legde Thomas Müller in de raadscommissie van Bouwen en Wonen uit waarom hij denkt dat het eerder andersom zal zijn. Architecten van naam zullen de vijf panden ontwerpen. Zij zullen hun best doen om een stempel te drukken op hun ontwerp. Müller heeft eerder de vrees dat de Oostwand daardoor te wild zou kunnen worden dan te saai. “Dit vind ik een steekhoudend argument.”

Wat vind je van het Forum?

Van het Forum is Leemhuis is een groot voorstander. Alleen aan de inhoud moet nog hard gewerkt worden.

“Iedereen is enthousiast over wat er met het Groninger Museum voor Groningen is gerealiseerd. Mensen die dat museum tot een succes hebben gemaakt, participeren nu ook in de ontwikkeling van het Forum. Dat betekent toch wel iets zou ik zeggen.”

De Regiotram?

“De tram is noodzakelijk vanwege de verstopping door de grote hoeveelheid bussen in het centrum van Groningen. De tram neemt minder ruimte in en vervoert meer passagiers. De routes voor lijn één en lijn twee zijn vastgesteld. Hoe de tram moet worden ingepast in de stad zijn de details die later aan de orde komen.”

Is het niet mogelijk dat de ov-kaart vervalt nu er bezuinigd wordt op studiefinanciering en daarmee een groot deel van de passagiers? Is hier al duidelijkheid over?

Volgens Leemhuis is het niet waarschijnlijk dat de ov-kaart wordt ingetrokken nu de studiefinanciering tot drie jaar wordt beperkt. “Ik neem aan dat er altijd een vorm van reiskostenvergoeding zal blijven. Vergeet daarbij niet dat de studentenjaarkaart werd ingevoerd als bezuiniging op de reiskosten voor studenten.”

Is het wel een goed idee om zoveel verkeersaantrekkende functies in de binnenstad te concentreren? Zou het niet goed zijn de verkeersdruk te spreiden door ook wat functies wat verder buiten de diepenring te plaatsen? Bijvoorbeeld op het Cibogaterrein, of het gebied van de Suikerunie?

“Het voordeel van concentratie in het centrum is dat er meer mensen in de binnenstad komen en daar de winkels bezoeken. Hier profiteert de binnenstad als koopcentrum van.”

Leemhuis houdt zich ook bezig met de internationale betrekkingen van de Stad Groningen. Zo bezocht hij San Carlos in Nicaragua, een van de zustersteden van Groningen, toen hij in het bestuur zat van de stedenband Groningen – San Carlos. “Als je de problemen van mensen in de armste stad van één van de armste landen van de wereld ziet, dan relateert dat veel. Kindersterfte en kwalitatieve onderwijs zijn in onze zusterstad reële problemen en geen ver-van-mijn-bed-show. Als je daar rondloopt zie je het verschil met ons goed georganiseerde Groningen. Wat klagen wij dan nog over allerlei zaken waar we ontevreden over zijn! Maar anderzijds stimuleren we met onze kritiek de overheid om meer aandacht te besteden aan verbetering van de kwaliteit van de stad.”

Heidema Antiek

*Hoekpand van
Heidema Antiek
Stadsboerderijtje*

*Empire secretaire
(Gronings)*

*Gronings kabinet,
toog versierd met
korenaren*

De heer Heidema ontvangt bezoek in een ruimte achter de winkel aan het Gedempte Zuiderdiep 124. Deze ruimte achter de winkel is oorspronkelijk een 18de-eeuws stadsboerderijtje dat ligt tussen de winkelruimte van Heidema en de Keerweer, een gang die doodloopt op een open terrein tussen het Zuiderdiep, de Driemolendrift en de Menno Coehoornsingel. Heidema geeft een verklaring voor de naam 'Keerweer'. Vroeger bereikten boeren van buiten de stad via de Keerweer de plek waar ze hun waren verkochten. Ook vertrokken ze weer

via deze gang.

Nu is dit terrein in gebruik als parkeerterrein. Een deel is ingericht als speelterrein, een van de weinige in de binnenstad.

De heer Heidema is omstreeks 1977/78 begonnen met een winkel in het hoekpand aan het Gedempte Zuiderdiep. In het begin van de jaren '80 heeft hij het stadsboerderijtje erbij gekocht. Dat werd de werkplaats. Van een vroegere bewoonster van het boerderijtje die bij hem in de winkel kwam, hoorde Heidema hoe dit stadsboerderijtje er vroeger van binnen uitzag. Nog niet zo lang geleden waren er twee eenkamerwoningen in het stadsboerderijtje. In beide eenkamerwoningen woonde een gezin met tien kinderen. Boven elk van de eenkamer-

woningen was een zolderkamer. De vertelster was een van die vele kinderen, die met haar negen broertjes en zusjes op een van de twee zolderkamers sliep. In

plaats van die twee zolderkamers is in deze ruimte nu de werkplaats waar Heidema meubels en lampen restaureert. Het verhaal is een duidelijk voorbeeld van de veranderde woonomstandigheden en woondichtheid in Groningen in de laatste eeuw.

Behalve als een illustratie bij de recente sociale geschiedenis van Groningen, had dit boerderijtje ook interessant kunnen zijn als archeologische vindplaats, zoals trouwens bijna ieder huis in de Groningse binnenstad. De vloer van het vroegere stadsboerderijtje is door de vorige bewoner in de jaren '70 verlaagd, om meer hoogte in het vertrek te krijgen. Bij het graven kwamen mensenschedels en beenderen tevoorschijn. Het is onduidelijk wat de betekenis is van deze vondst, want de man heeft de vondst niet gemeld, bang voor een bouwstop.

Behalve de plek van de winkel is ook de winkel zelf bijzonder. Heidema specialiseert zich in Noord-Nederlandse meubels: dat zijn meubels uit Overijssel, Drenthe, Friesland en Groningen. Doorgaans zijn dat meubels van eikenhout of iepenhout. Daarnaast verkoopt hij ook meubels uit de rest van Nederland en op het ogenblik staan ook buitenlandse meubels afkomstig uit Duitsland, Zwitserland en Frankrijk in zijn winkel en in de kelder daaronder.

Onder de meubels zijn opvallend de vele kasten: secretaires, kabinetten, linnenkasten, een porseleinkast en verder een biedermeier eettafel, bureaus o.a. een cilinderbureau en een klepbureau.

Van de Noord-Nederlandse meubels is het meest bijzonder het 19de-eeuwse schrijfkabinet, met houtsnijwerk versierd.

Ook typisch Gronings is een kabinet uit het begin van de 19de eeuw met een toog, versierd met korenaren. Een mooi eenvoudig Gronings meubel is de empire secretaire uit het begin van de 19de eeuw. Verder is er een Westerwolds kruisvoetkabinet.

In de ontvangstruimte staat een schrijfkabinet, een bureau, met op het schrijfblad een kast met twee glazen deurtjes. In de planken van de kast zijn uitsparingen gemaakt voor het ophangen van tinnen lepels. Waarschijnlijk was dit een meubel voor in de keuken.

Ook hangen er klokken: een Friese staartklok uit het begin van de 19de eeuw, en een Groninger burgemeestersklok – vanwege de dubbele kap – uit het einde van de 19de eeuw.

Noord-Nederlands
schrijfkabinet

Verder hangen er glazen, kristallen en koperen kroonluchters in de winkel, een tweede specialisatie van de heer Heidema. Deze zijn door Heidema zelf volledig gerestaureerd: gepolijst, schoongemaakt en van nieuw draad voorzien. Ook geeft hij technisch advies bij aansluiting van de lampen, bijvoorbeeld over het aanbrengen van een dimmer. Hanglampen met een bol van wit glas zijn hier eveneens te koop.

Het aanbod is breed: behalve de genoemde meubels staan hier boekenkasten, kleine kastjes en speeltafeltjes, en ook porselein en aardewerk, waaronder kastkommen en kaststellen. Een houten doos met parelmoer versierd blijkt een schrijfcassette uit circa 1850 te zijn, met ruimte voor papier en inkt.

Intussen komt een mevrouw langs die vraagt of Heidema ook belangstelling heeft voor een koperen beddenpan. Deze is uit de jaren '60, dat is voor zijn antiekzaak echter niet interessant. Dat brengt ons op het onderwerp van het aanbod van antieke meubels. Het aanbod is nu minder groot dan vroeger. In de jaren '70 en '80 waren er nog volledig inboedels die verkocht werden. Tegenwoordig is een huis echter ingericht met slechts een paar antieke meubels. Verkoop vindt in deze tijd vaak plaats via Marktplaats.nl. Maar ondanks deze veranderingen krijgt Heidema nog genoeg aanbod van meubels en ander antiek via mensen die zijn zaak kennen en zijn naam weer doorgeven aan anderen. Dat werkt, want zo kwam dit stukje ook tot stand.

Activiteiten

Excursie naar het Zerniketerrein

Wegens succes geïmplementeerd!

Er waren meer dan twee keer zoveel inschrijvingen voor de excursie op 8 oktober dan er meekonden. Daarom nodigen wij u opnieuw uit voor een excursie naar de Zernike Campus.

De Zernike Campus is volop in ontwikkeling. Er worden zeer bijzondere gebouwen gerealiseerd. Deze 'wetenschaps- en onderwijswijk' ontwikkelt zich niet willekeurig, daar zit een visie achter. Wij hebben daarom gemeend onze excursie van 8 oktober te herhalen en ons te laten rondleiden door deskundigen van de Universiteit.

We worden rondgeleid door Martin Kranenburg, projectmanager Vastgoed en Investeringsprojecten.

Dat gebeurt op vrijdagmiddag 11 februari 2011. Wij melden ons dan om 13.00 uur in de Zernikeborg, Netelbosje 1, gebouw G 5431 (het computercentrum) waar we een inleiding en een 3D voorstelling krijgen. Vervolgens gaan we te voet de campus op om enkele bijzondere gebouwen te zien, zoals het Duisenberggebouw en Duisenbergpaviljoen, de Bernoulliborg, de College- en Tentamenhal en het Centrum voor Levenswetenschappen.

Let op: het aantal deelnemers is ook nu beperkt zodat we zo mogelijk moeten loten.

U wordt verzocht u uiterlijk 4 februari 2011 op te geven door het opgaveformulier dat bij het Vriendenbulletin is gevoegd, te zenden aan Jan van der Laan, of u op te geven via een mail aan thomas.sleyfer@planet.nl.